

## Världens förklaring

*Wilfrid Stinissen, karmelit*

”Vi vet att hela skapelsen ännu ropar som i födslovåndor... Allt skapat har lagts under tomhetens välde, inte av egen vilja utan på grund av honom [Adam eller djävulen] som vållade det, men med hopp om att också skapelsen skall befrias ur sitt slaveri under förgängelsen och nå den frihet som Guds barn får när de förhärligas” (Rom 8:22, 20-21).

När människan skilde sig från Gud drabbade detta också den miljö hon levde i. Guds eget liv som skulle ha uppfyllt människan skulle också genom henne ha fritt strömmat in i skapelsen och uppfyllt den enligt varje föremåls kapacitet. Detta flöde skulle ha förlänat en gudomlig harmoni åt hela skapelsen och låtit den återspegla Guds skönhet. Den skulle helt ha badat i Guds ljus.

Men genom syndafallet hejdades livets källsprång, inte helt och hållet men ändå påtagligt. Ingenting i skapelsen, vare sig mineraler, eld, vatten, växter eller djur, fick nu längre ohämmat den gudomliga tillförseln som skulle ge dem deras fulla existens, trygghet och harmoni.

Skapelsen är skadad, dess utveckling är hämmad. Skapelsen är som en organism som lider av syrebrist: Guds Ande som fritt skulle ha andats genom den är hejdad. Synden har visserligen inte förmått att helt utplåna Guds skönhet i skapelsen, långt därifrån, men den är ändå präglad av oro och ångest. Vi ser det hos djuren. De är ofta på sin vakt, eller på flykt.

Skapelsen hålls fången och är fjättrad med syndens bojor. Och genom vår personliga skuld har vi förstört skapelsen än mer. Vad har vi gjort med Guds vackra skapelse? Mer än någonsin ropar skapelsen efter sin befrielse. Den ropar efter Kristus, efter att i och genom honom, genom hans liv i oss, bli transfigurerad och få sin rätta gestalt.

*Transfigurationen gäller hela skapelsen*

Den västerländska teologin har länge nonchalerat transfigurationens kosmiska dimension. När man talade om transfiguration och uppståndelse tänkte man nästan uteslutande på människan. Vad som händer och kommer att hända med världen och med hela kosmos hade man inget intresse för.

Ändå talar Nya testamentet uttryckligen om skapelsen i dess helhet, om ”en ny himmel och en ny jord” (Upp 21:1). Och han som sitter på tronen säger: ”Se, jag gör allting nytt” (Upp 21:5). Även hos kyrkofäderna är denna tanke fortfarande levande. Så skriver till exempel den helige Ambrosius (ca 340-397): ”I Honom [Kristus] har världen uppstått, i Honom har himlen uppstått, i Honom har jorden uppstått.”

Människan och världen hör samman. När människan faller, faller också världen, och när människan räddas, räddas också världen. Världens öde beror på människan. Inte omvänt. Människans räddning är inte ett element i ett kosmiskt drama och beror inte på utgången av detta drama. Det är människans öde som bestämmer över vad som sker med världen. När människan blir förklarad blir också världen förklarad. När vi har transfigurerade ögon upptäcker vi en transfigurerad värld. ”Blickens förvandling räcker för att förvandla världen”, skriver Henri de Lubac (1896-1991).

”Saliga de renhjärtade”, säger Jesus, ”de skall se Gud” (Matt 5:8). Det är hjärtats renhet, det vill säga friheten från all småaktig självupptagenhet, som öppnar våra ögon för att se Gud och det gudomliga livet i och genom allt.

Människan måste gå till Gud, inte bara med hela sitt hjärta och alla sina krafter, utan med hela universum. Den helige Johannes av Korset beskriver hur hela världen ser annorlunda ut när Gud vaknar i en människa. ”Detta uppvaknande är en rörelse som Ordet utför i själens substans, av sådan storhet, mäktighet, härlighet och innerlig mildhet, att det för själen förefaller som om... all den kraft, substans, fullkomlighet och det behag, som alla skapade ting besitter, strålar fram och utför samma rörelse, alla tillsammans och på en och samma gång...

Här förefaller det inte bara som om alla ting rör sig, utan även som om de alla uppenbarar sitt väsens skönhet, kraft, prakt och behag och som om själva roten till deras bestånd och liv uppenbaras. Själens inser nämligen här, att alla skapade varelser, både därovan och härnere, har sitt liv, sitt bestånd och sin styrka i honom.”<sup>1</sup>

Det är underligt att teologin haft så lite att säga om naturen och om hela kosmos när bibeln ändå talar så uttryckligen om detta. ”Kunskap om Herrens härlighet skall uppfylla hela jorden, liksom havet är fyllt av vatten”, läser vi hos Habackuk (2:14). Kunskap betyder här mycket mer än ett intellektuellt vetande. Det handlar om en erfarenhet, en förnimmelse av att hela universum deltar i Guds härlighet.

---

<sup>1</sup> *Levande kärlekslåga* IV,4-5.

”Himlen är uppfylld av hans prakt, jorden är full av lovsång till honom” (ib 3:3).  
Samma sak möter vi i Psaltaren: ”Visa din höghet i himlen, o Gud, och din härlighet över hela jorden” (57:6). Hos Jesaja ropar seraferna till varandra: ”Helig, helig, helig är Herren Sebaot! Hela jorden är full av hans härlighet” (6:3).

I Nya testamentet blir det klart vilken härlighet det är som hela jorden är full av. Denna härlighet är Jesus Kristus, Faderns fullkomliga avbild. Av honom har jorden varit full från början, ”ty i honom skapades allt i himlen och på jorden, synligt och osynligt... allt är skapat genom honom och till honom. Han finns före allting, och allting hålls samman i honom. Och han är huvudet för kroppen, för kyrkan” (Kol 1:16-18), denna kyrka om vilken vi efter Andra Vatikankonciliet vet att den inte har klara och hermetiskt stängda gränser utan att den har utlöpare i hela mänskligheten.

Hela världen är genomlyst av Jesu ljus, allt talar om honom. Mänsklighetens och världens utveckling består i att människan låter sig mer och mer genomlysas av detta ljus, låter sig mer och mer ”kristifieras”, och på så sätt också upptäcker detta ljus i världen och i hela kosmos och därmed även bidrar till världens ”kristifiering”. Gud vill att vi skall vara med i denna omdaningsprocess.

Vi kan bidra till Kristi ”fullhet”, till att allting, allt i himlen och på jorden, sammanförs under ett huvud (Ef 1:10), så att han blir allt i alla, och till sist kan lägga hela skapelsen i sin Faders händer (1 Kor 15:28). Och vi inte bara kan det, vi måste det, annars kan det inte ske. Skapelsen är beroende av människan.

#### *Liturgiins transfigurerande verkan*

I liturgin blir världen förklarad på ett påtagligt och uppenbart sätt. Liturgin använder jordiska element: bröd, vin, vatten, ljus, olja, salt, kvistar, klockor, byggnader. Dessa materiella saker blir av kyrkan på ett särskilt sätt ”relaterade” till Gud och blir därmed bärare av hans nåd och välsignelse. Slår man upp katolska kyrkans ”benedictionale” ser man att så gott som allt kan välsignas och sålunda förklaras.

Men det är framför allt i eukaristin som jorden transfigureras. I varje eukaristi som firas världen över omdanas en ny del av skapelsen till den förhärligade, uppståndne Kristus. Här passar ett starkare ord än ”förklaring”: brödet och vinet, en frukt av jorden och människans arbete, ”transsubstantieras”. De blir inte bara genomlysta av Kristi härlighet, utan de blir hans kropp och blod.

Det finns alltså en transfigurationens hierarki. Vi ser det hos Jesus själv när han förklaras på berget. Hans kropp genomgår en ”metamorfos” medan hans kläder genomlysas av den glans som kommer från hans kropp.

Så förvandlas det eukaristiska brödet fullständigt till Jesu kropp medan den övriga skapelsen genomlyses av den. Man kan säga att eukaristin är skapelsens hjärta, medan i den övriga skapelsen kommer Jesu närvaro att genomstråla allt enligt varje föremåls kapacitet.

Den monstrans vi i katolska kyrkan använder vid tillbedjan av det utställda Sakramentet uttrycker detta på ett fint sätt. Från den konsekrerade hostian som är monstransens centrum utgår strålar i alla riktningar. Inte allting kan "transsubstantieras", i alla fall inte omedelbart, däremot kan allt "transfigureras". Och själva centrum i den transfigurerande kraften är eukaristin. Det är därifrån ljuset utgår.

Hela världen är bestämd att delta i Treenighetens mysterium som, enligt vår trosbekännelse ("ljus av ljus") är ett mysterium av ljus och härlighet, och som strålar fram i den trinitariska gudsuppenbarelsen på förklaringsberget.

Man borde här kunna läsa Teilhard de Chardins (1881-1955) meditation La messe sur le monde (mässan över världen) som han skrivit då han en gång, på Kristi Förklarings fest, inte hade tillfälle att fira eukaristin. Eukaristin är solen som upplyser och genomlyser hela världen.

Även ikonerna visar hur materiella element kan bli förklarade och tjäna till Guds förhärlikande. Ursprungligen var det föreskrivet att konstnären allra först skulle måla en ikon av Kristi förklaring. Han skulle på något sätt först vistas en tid på förklaringsberget och där bli så genomlyst att han sedan kunde förmedla detta ljus genom sin konst. Den österländska kyrkan betraktar ikonerna som en återglans av Guds härlighet. Därför behöver man inte belysa dem, liksom man inte belyser solen. De små oljelamporna som brinner vid ikonerna är inte till för att belysa utan för att hedra och ära dem.

Gud har skapat världen så att den kan förklaras och det är vår uppgift att pryda världen till en bröllopsal där Gud och människan skall kunna fira sin eviga förening. Till världen hör också tiden, och även den kan förklaras och bli till evighet. Varje dag kan bli en fest, vilket liturgin faktiskt uppmanar oss att göra den till. Liksom människan inte är skapad för att klaga utan för att lovsjunga, så är världen inte skapad för mörkret utan för att lysa och förkunna Guds härlighet.

### *Förklarade ögon*

En människa som låter sig genomlysas av Kristus får förklarade ögon. Sådana ögon ser tvärs igenom skapelsens yttre hölje och upptäcker Guds härlighet i den.

Den härlighet som uppfyller henne själv ser hon vart hon än vänder blicken. Gud är ju överallt, i allt.

En sådan människa deltar i Andens stora verk: att ”göra jorden ny” (Ps 104:30). Hon transfigurerar världen. När hennes blick faller på skapelsen, ser hon dess kärna, dess härlighet, och älskar fram den till konkret verklighet. Det är som med elementarpartiklarna, skapelsens minsta byggstenar: de måste ses, observeras för att komma till existens. Gud gör sig beroende av oss för att uppenbara sig i världen. Han måste bli sedd för att få sin fulla gestalt och sin fulla plats i skapelsen.

Efter varje skapardag såg Gud på det han hade skapat och såg att det var gott. Det var hans seende som fullbordade skapelsen. Så ser de transfigurerade ögonen på skapelsen och ser att den är mycket god – och den blir det.

Hjalmar Ekström (1885-1962) talar om ”silverblicken” som ser att stock och sten strålar som diamanter. Han ser att hela naturen badar i den helige Andes ljus och vibrerar i hans skönhet och härlighet.

En upplevelse som kom att ha stor betydelse för honom beskriver han många år senare på följande sätt: ”Jag hade kommit fram till 16-årsåldern, då efter ångest och kamp och förtvivlan om mig själv, Guds strålgans plötsligt bröt igenom och uppenbarade för mig att jag befann mig i en helt och hållet ny och förut blott anad tillvaro, och att jag redan länge befunnit mig där, fast i mörker och trängsel. Jag vill nu nämna något om hur det vid denna tid tedde sig för mig.

Då alla människor och ting fått fara och jag själv låg i stoftet, blev alla ting och människor genomskinliga för mig, liksom genomstrålade av gudomligt ljus... Guds rike spirade fram och blomstrade mitt igenom sten och bråte; allt blev levande, ja, fullt av liv, och allt och varje kom till mig såsom budbärare (änglar) från det översinnliga. Jag hade sagt Nej till tingen och människorna och allt, uppgivit det allt, och så kommo tingen, djuren och människorna till mig såsom nya gestalter i en ny skapelse. Och jag fröjdades med bävan. Det var en tid av beskådelse: allting låg bländande klart (och likväl med ett milt sken) framför mig, både andliga och himmelska och jordiska ting.”

Detta var dock inte ett definitivt tillstånd. I en sådan klarhet kan man inte räkna att leva hela sitt liv. Han fortsätter nämligen: ”Jag kan nu knappast säga huru länge denna tid varade, i tre år tror jag. Sedan blev allt detta mig fråntaget. Vid detta fick jag ej stanna; vägen ledde vidare.”<sup>2</sup> Men det var en vändpunkt i hans liv, det blev nu lättare att gå vägen när han konkret hade upplevt vad den ledde till.

---

<sup>2</sup> Antoon Geels, *Mystikern Hjalmar Ekström*, Doxa, Malmö, 1980, s 55.

Det kan alltså ges "tillfälliga" taborupplevelser som förvandlar en människas liv. Men det finns också en mer beständig transfiguration (som vi i väst kanske kallar "substansiell förening"). "Seendet" är då antagligen mindre märkvärdigt än det Hjalmar Ekström beskriver, men nog också djupare.

Det sker inget speciellt med sinnena. Seendet kommer från djupare regioner där människans substans är förvandlad genom tron. Världen blir verkligen genomskinlig, inte bara för en tid – för detta seende är inte beroende av en "upplevelse" – utan beständigt. Vad som än sker på erfarenhetsplanet, så fördunklas inte detta seende.

I den lidande människan ser man Kristi sargade ansikte. I lidandet känner man igen något av Guds härlighet. Det är ju i och genom sitt lidande Kristus visar den yttersta kärleken. I honom har allt lidande blivit genomlyst av kärlek. Allt lidande har blivit transparent för hans härlighet, kärlekens härlighet. När vi ser in i en lidande människas sår ser vi rakt in i härligheten.

Det som tidigare var en stötesten blir nu en källa till beundran. Till exempel detta att Gud fördelar sina gåvor till synes så orättvist: att den ene får mycket och den andre nästan ingenting. Man förstår nu att det ligger något vackert i detta. I sina dialoger skriver den heliga Katarina av Siena (1347-1380) att Gud säger till henne: "Jag kunde ha gjort människorna så att var och en var försedd med allting, men jag föredrog att ge olika gåvor åt olika personer, så att de skulle behöva varandra."

Världens smärtfyllda kaos, dess mörker och splittring kan för en seende människa bli som en monstrans som bär altarets hostia. Liksom det skira altarbrödet innehåller Jesu kropp, så rymmer den sårade världen på ett hemlighetsfullt sätt Kristi härlighet. I skapelsens bräckliga gestalt anar man en ny värld som håller på att födas fram. Tron ser – och tron kan bli en erfarenhet – att mörkret alltmer ger vika för ljuset. Och detta är den egentliga sanningen. Jesus bär hela skapelsen i sig och håller på att föda den fram till en ny gestalt.

På ett alldeles särskilt sätt möter man också Guds härlighet i sin egen bräcklighet. Svagheter, misslyckanden, begränsningar är inte längre någon tyngd. Tvärtom. Genom dem rör man vid inkarnationens hemlighet i sin egen kropp. Ju mer man erfar sin kroppshyddas bräcklighet, ju mer man upplever dess svaghet, desto mer tillber man honom som iklätt sig den.

Vilken kärlek att han antagit en sådan kropp och velat bära den mänskliga naturens yttersta svaghet! Man lär sig då också alltmer att tålmodigt och med mildhet "stå ut" med sin begränsning, ja att välkomna den.

Svagheten förblir svaghet och bejakas som sådan, men den bärs av gudomlig styrka. Den som anar Guds härlighet stannar aldrig kvar i svagheten, utan går alltid vidare mot Tabor.

När man själv blir förtärd och förklarad av Guds barmhärtiga kärlek anar man att den eld som enligt Nya testamentet på Herrens dag skall förtära hela världen (2 Pet 3:10-12) inte kan vara något annat än Guds barmhärtiga kärlek. Det är hans kärleks Ande som skall förbarma sig över vår världs elände och än en gång förnya jordens ansikte. För den som inte vill bli älskad skall denna allomfattande eld bli ett helvete. Men vem skall inte vilja?

*På spaning efter den egentliga verkligheten*

När vi tränger ända ned till tingens botten, när vi pejlar deras djup och når fram till deras egentliga väsen, då stöter vi alltid på Skaparen och hans skapargärning. En riktig kunskap om tingen får vi först när vi så att säga ertappar Gud på bar gärning: han ertappas med att skapa just denna sak. Att känna något ända till grunden innebär alltid att hamna i mysteriet. Då ser vi inte längre saken som ett faktum utan som en plats för Guds skapande närvaro.

Den engelske författaren Charles Williams (1886-1945) berättar i sin bok *All-hallows-eve* (1945) om en ung dam som omkommit vid en olycka. Hon är död men hennes själ är fortfarande på den plats där hon drabbades av olyckan, nämligen vid floden Themsen. Hon ser floden nu med sina ”desinkarnerade”, okroppsliga ögon. För första gången känner hon ingen avsky när hon ser floden.

Tidigare hade hon alltid känt vämjelse när hon såg det svarta, smutsiga, stinkande vattnet. Hon hade inte kunnat se floden annat än utifrån sin egoistiska längtan efter att dricka av vattnet när hon var törstig eller att hoppa i det när det var varmt. Nu är hon befriad från sitt ego. Tack vare sin osjälviska blick börjar hon nu efter hand se något som hon tidigare aldrig sett. Tvärs igenom grumligheten och mörkret upptäcker hon ljusfläckar som blir allt ljusare.

Ju djupare hennes blick borrar sig ner i vattnet, desto mer försvinner mörkret. Hon märker att det på botten av floden lyser ett stort ljus. Och verkligen, med dessa nya ögon som döden gett henne känner hon igen, på botten, urvattnet så som det skapats av Gud. Och när hon borrar ännu djupare, känner hon slutligen igen det levande vattnet som Kristus talar om för den samariska kvinnan.

Varför vänta tills vi är döda för att se på skapelsen med denna djuplodande blick? Det är nu som frälsningens och härlighetens dag är inne. Det är nu vi skall upptäcka ljuset som lyser i mörkret (Joh 1:5).

Även i det svartaste mörker finns någon ljusfläck. Genom att Gud i Jesus stigit ned i det mörkaste mörkret har mörkret förvandlats. ”Mörkret är inte mörkt för dig, natten är ljus som dagen, själva mörkret är ljus” (Ps 139:12). I stället för att säga: ”Allt är meningslöst”, något man ofta hör i vår tid, kan vi säga: ”Allt är meningsfullt, allt är nåd.”

Gud är ju kärlek, och han är med oss, alla dagar, i allt som händer oss, inte som en maktlös åskådare utan som den som kan och vill förvandla allt mörker till ljus, allt ont till gott. Det finns inget problem utan lösning, ingen omöjlig situation som inte inifrån kan förklaras, inget misslyckande utan möjlighet till en ny början. Varje ögonblick kan bli en ny start.

Vi kan inte se och förstå meningen med varje liten detalj i vårt liv, och det behövs inte heller. Varför måste vi alltid förstå allt, varför måste vi med vår lilla hjärna genomskåda allt vad Gud gör i vårt liv? När vi låter oss opereras låter vi kirurgen göra en massa saker som vi inte förstår. Det verkar inte oklokt. Vi är ju medvetna om att vi inte är tillräckligt insatta i kirurgins hemligheter för att förstå meningen med operationens alla moment.

Vi litar på kirurgen, han vet och han kan och han vill oss väl. När det gör ont tror vi att detta hör till saken, att det är ett ofrånkomligt element i hela processen. Varför skulle vi inte lita på Gud som vet och kan allt, och som inte bara vill oss väl utan som har offrat för oss det dyrbaraste han har, sin ende Son, för att vi skulle bli lyckliga?

Det räcker att vi har ett globalt vetande om att allt är meningsfullt, att allt är fyllt av ljus. Då kommer vi också så småningom att se hur den ena detaljen efter den andra fogar sig in i helheten och får sin mening utifrån den. De olika fragmenten kan bara förstås när de ses i sitt stora sammanhang. Det underbara med vår tro är att den just ger oss en överblick över helheten, att vi kan se de stora sammanhangen.

Vi vet att vårt liv är enda stor kärlekshistoria i vilken Gud tar initiativet: det är han som förklarar oss sin kärlek, som friar till oss och väntar på vårt svar. Är vårt svar ”ja”, så organiseras alla stora och små händelser i vårt liv kring denna kärna och blir element i den kärlekssaga som vi skriver med vårt liv.